

Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie

Marzena Jaworska

Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie jest unikatową w skali kraju i jedną z najstarszych tego typu placówek muzealnych w Europie. Od ponad 70 lat dokumentuje osiągnięcia polskich sportowców, gromadzi materialne pamiątki związane ze sportem i olimpizmem, a od 1961 r. także z turystyką. Najpierw działało w strukturach Głównego Komitetu Kultury Fizycznej (odpowiednik dzisiejszego Ministerstwa Sportu i Turystyki), a od 1 stycznia 1999 r., w związku z reformą administracyjną państwa, tzw. organem założycielskim stał się Samorząd Województwa Mazowieckiego. Instytucja przeszła trudną i długą drogę. Od bardzo skromnych warunków lokalowych, jednego pokoju z jednym etatowym pracownikiem i kilkudziesięcioma eksponatami do placówki wszechstronnej, poświęcającej uwagę prawie wszystkim dyscyplinom sportu uprawianym w Polsce, olimpizmowi i polskiemu ruchowi olimpijskiemu oraz krajoznawstwu i turystyce. Obecnie ma ugruntowaną pozycję w światowym muzealnictwie sportowym, prowadzi działalność wystawienniczą, wydawniczą, naukowo-badawczą i edukacyjną.

O potrzebie zorganizowania muzeum gromadzącego materialne świadectwa sportu zaczęto pisać w prasie sportowej na łamach „Stadjonu” w 1931 r.¹ Wtedy jednak nie udało się pomysłu zrealizować i powrócono do niego po wojnie, w szczególnej atmosferze, w której boleśnie odczuwano niedawne straty ludzkie oraz zniszczenia olbrzymiej liczby dóbr kultury. Po rozwiązaniu w 1948 r. związków i różnych stowarzyszeń sportowych ich archiwa umieszczono w wilgotnych piwnicach w budynku przy al. Róż w Warszawie. Uważano je za materiał do niczego nieprzydatny. Ówczesny Kierownik Wydziału Wydawnictw i Propagandy Głównego Urzędu Kultury Fizycznej, mjr Arkady Brzezicki (1908–2014) – absolwent przedwojennego Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego – postanowił je uratować. Jeszcze w tym samym roku opublikował artykuł *O potrzebie Muzeum Kultury Fizycznej* na łamach miesięcznika „Wychowanie Fizyczne”². Wkrótce w Wydziale Wydawnictw i Propagandy GUKF zaczęto gromadzić pamiątki i dokumenty, które stały się załączkiem późniejszych zbiorów. Opiekował się nimi wówczas Bogumił Kantor. Jego śmierć przerwała na jakiś czas tę działalność. Wznowiono ją w 1951 r. Zadanie organizacji muzeum powierzono pracownicy wydziału, Marii Morawińskiej-Brzezickiej (1917–2011), absolwentce CIWF. Oprócz uratowania, w pierwszym okresie działalności, wielu dokumentów i eksponatów rozproszonych

¹ Z. Rusecki, *Muzeum Sportowe*, „Stadjon”, 1931, 16, s. 8.

² A. Brzezicki, *O potrzebie Muzeum Kultury Fizycznej*, „Wychowanie Fizyczne”, 1948, 4, s. 13.

po zawierusze wojennej, nakreśliła szeroką wizję działalności Muzeum jako instytucji, która miała za zadanie zajmować się wszystkimi aspektami sportu polskiego i olimpizmu oraz ich powiązaniem ze sztuką. Placówka pod jej kierownictwem w latach 1952–1978 stała się znaczącą instytucją kultury, nieformalnie spełniającą funkcję narodowego muzeum sportu oraz jedną z nielicznych i najlepiej zorganizowanych tego typu na świecie. Początki były skromne. Prace rozpoczęto w podziemiach budynku przy ul. Rozbrat 26 (ryc. 1), w jednym pokoju, wśród garstki przypadkowo zebranych trofeów oraz pamiątek po Januszu Kusocińskim. Muzeum miało wówczas cztery gabloty, a uproszczona książka inwentarzowa liczyła zaledwie kilkadziesiąt pozycji. W trochę pomyślniejszej sytuacji znalazło się Muzeum, gdy nastąpiła zmiana lokalu na Akademii Wychowania Fizycznego na Bielanach. Udostępniono tam salkę o powierzchni 60 m² i pokój do pracy. Był to okres trudnej i niewdzięcznej pracy, zwłaszcza że organizatorzy pierwszej tego typu placówki nie mieli możliwości skorzystania z podobnych wzorców. Niełatwym problemem do rozwiązania było sprecyzowanie samej koncepcji Muzeum. Jak wspominała po latach Maria Morawińska-Brzezicka: „[...] Wiedziałam, że sama nie potrafię dobrze zorganizować takiej naukowo-oświatowej placówki, która miałaby rangę muzeum. Administracyjnie w tym czasie tworzące się muzeum podlegało Wydziałowi Propagandy GKKFiT, tym bardziej więc obawiałam się, że stanie się ono instytucją propagandową, a nie naukowo-oświatową i muzealną”³. Aby zyskać poparcie dla swoich starań nadania nowej placówce odpowiedniego profilu, Maria Morawińska-Brzezicka powołała do życia Radę Muzealną złożoną nie tylko z władz sportowych, ale przede wszystkim autorytetów muzealnictwa, m.in. w osobie prof. dr. Stanisława Lorentza.

W 1952 r. zapadła oficjalna decyzja utworzenia Muzeum, potwierdzona Zarządzeniem Nr 44 Przewodniczącego Głównego Komitetu Kultury Fizycznej z dnia 27 X 1952 r. w sprawie „Zorganizowania zbiorów eksponatów muzealnych w dziedzinie Kultury Fizycznej i Sportu”. W 1953 r. zbiory ponownie przeniesiono z Akademii Wychowania Fizycznego do budynku przy ul. Rozbrat. Tym razem powierzchnia użytkowa Muzeum zwiększyła się do 250 m², a liczba etatów do pięciu osób. Powoli, zyskując sobie życzliwy stosunek Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków, z pomocą przyszły inne muzea, w tym: Muzeum Wojska Polskiego, Muzeum Kultur Ludowych, Muzeum Tatrzańskie, Muzea i Stacje Archeologiczne z Wrocławia, Łodzi i Opola, Muzeum Śląskie, Muzeum w Jeleniej Górze, Muzeum Łowieckie, które przekazały eksponaty dla warszawskiej placówki. Czechosłowackie Muzeum Sportu ofiarowało bicykl oraz odlew antycznej rzeźby „Dyskobola” Myrona, a także szereg eksponatów i archiwaliów. Po kilku latach prac przygotowawczych udało się w 1955 r. urządzić pierwszą małą ekspozycję, na której zaprezentowano 16 dyscyplin sportu. Miała ona jednak krótki żywot. Wobec zwiększania się inwentarza muzealnego całe zajmowane pomieszczenie zmieniło się szybko w magazyn, bez możliwości eksponowania czegokolwiek

³ R. Trześniowski, *Wspomnienia absolwentów CIWF-AWF z lat 1929–1939*, Warszawa 2000.

na miejscu. Mimo tych trudności organizowano wystawy poza swoją siedzibą na terenie Warszawy i całego kraju. W tym czasie przed Muzeum zarysowała się pomyślna perspektywa uzyskania własnej lokalizacji u zbiegu ulic Podwale i Senatorskiej. W trakcie ostatecznego zatwierdzenia projektu Stołeczny Zarząd Architektury i Budownictwa nieoczekiwanie cofnął decyzję. W tej sytuacji GKKF przyznał dotację na wykończenie wschodniej obudowy stadionu RKS „Skra” przy ulicy Wawelskiej 5, z przeznaczeniem na tymczasową siedzibę dla Muzeum. Była to jednocześnie szczęśliwa i pechowa decyzja dla dalszych losów placówki. Pomyślna, gdyż uzyskano własny lokal, ale odległy od centrów życia społecznego i kulturalnego Warszawy, o bardzo ograniczonych możliwościach adaptacyjnych budynku. Tylko dzięki dużym zdolnościom i pomysłowości projektantów – Tomasza Stryjeckiego i Wojciecha Zamecznika, uzyskano nowoczesne rozwiązania. W 1961 r. program instytucji rozszerzony został o zagadnienia turystyki w konsekwencji czego nazwę placówki zmieniono na Muzeum Kultury Fizycznej i Turystyki, a od 1972 r. – Muzeum Sportu i Turystyki. Uroczyste otwarcie na „Skrze” miało miejsce w 1966 r. (ryc. 2, 3). Powierzchnia wystawiennicza przeznaczona na ekspozycję stałą i wystawy czasowe wynosiła zaledwie 1330 m². Pokazanie na takim metrażu historii ponad 30 dyscyplin sportu oraz turystyki, wymagało od projektantów sporo inwencji. Muzeum posiadało wówczas trzy działy: Naukowo-Badawczy, Oświatowo-Propagandowy i Administracyjny i łączyło cechy muzeów humanistycznych, techniki i sztuki. W 1974 r. powołano do życia pierwszy, jak wówczas planowano, oddział terenowy MSiT w Karpaczu. Na skutek reformy ustrojowej państwa w 2003 r. stał się on samodzielną placówką kultury Samorządu Województwa Dolnośląskiego. Muzeum w nowych warunkach polityczno-ekonomicznych przeżyło na przełomie 1991/1992 najtrudniejsze chwile w swojej historii. Gwałtowny wzrost cen za czynsz oznaczał w praktyce konieczność przeznaczania wszystkich środków finansowych tylko na ten jeden cel. Zmniejszono wówczas powierzchnię wystawową, magazynową i biurową, co bardzo zubożyło działalność Muzeum. Mimo tych okoliczności starano się nie obniżyć osiągniętego przez lata poziomu działalności. Podjęte kroki okazały się niewystarczające i nad muzeum zawisła groźba eksmisji. Przez lata trwała, prowadzona ze zmieniającym natężeniem, kampania nagłaśniająca coraz to tragiczniejsze warunki egzystencji Muzeum na systematycznie dewastowanym stadionie RKS „Skra”. Głos w obronie istnienia placówki, zabrała m.in. dr Maria Morawińska-Brzezicka, będąca już wówczas na emeryturze. W 2001 r. zwracała się z otwartym apelem do ludzi świata sportu, kultury i turystyki, polityków i historyków, aby twórczo wykorzystali wielki skarb, jakim są zbiory Muzeum, unikatowe w skali światowej, pozwalające na stworzenie nie tylko wystaw, ale i znakomitego centrum informacji o sporcie dawniej i dziś.

Nowe perspektywy pojawiły się dopiero w 2003 r. Podjęto wówczas rozmowy pomiędzy PKOl a Samorządem Województwa Mazowieckiego, wspierane konsultacjami Ministerstwa Kultury oraz sejmowej Komisji Kultury Fizycznej i Turystyki. Po długotrwałych negocjacjach podpisano umowę precyzującą szczegółowe warunki działalności MSiT w Centrum Olimpijskim od dnia 1 stycznia 2005 r. (ryc. 4, 5).

Rozpoczęto przygotowania do przeprowadzki. Wszystkie eksponaty ze starej siedziby (45 tys. obiektów, 55 tys. fotografii, 16 tys. książek i prawie 3 tys. czasopism) przetransportowano do nowej lokalizacji na Wybrzeżu Gdynskim. Zmiana lokalizacji wiązała się z koniecznością opracowania nowej koncepcji funkcjonalno-organizacyjnej Muzeum oraz zaprojektowaniem ekspresyjnej i multimedialnej ekspozycji stałej, która w interesujący sposób prezentowałaby dzieje polskiego sportu i olimpizmu. Zadanie to powierzono Zespołowi Autorskiemu: Jarosławowi Kłaputowi i Dariuszowi Kunowskiemu. Podczas otwarcia Muzeum w 2006 r. wzięło udział blisko pół tysiąca osób, m.in. obecni byli: Irena Szewińska, słynni szermierze prof. Wojciech Zabłocki i Ryszard Parulski, legendarny kolarz Stanisław Królak, hokeista Mariusz Czerkawski.

Obecnie zbiory Muzeum liczą blisko 58 tys. eksponatów, 40 tys. zbiorów bibliotecznych, w tym szesnaście starodruków o tematyce sportowej i turystycznej, 20 tys. fotografii i 60 tys. negatywów. Kolekcję muzealną uzupełnia dokumentacja filmowa i dźwiękowa. Muzealia dotyczą głównie historii polskiego sportu. Są wśród nich: medale, żetony, plakiety, puchary, odznaki sportowe i turystyczne oraz monety, sztandary, flagi, proporce i emblematy, stroje i sprzęt sportowy, akcesoria podróżne, plakaty sportowe i turystyczne, dzieła sztuki (rzeźby, malarstwo, grafika, medale artystyczne, tkanina) o tematyce sportowej, a także zbiory filatelistyczne i numizmatyczne.

Jakość zbiorów, liczne wystawy, publikacje, kontakty krajowe i międzynarodowe sprawiły, że Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie ma swoją ugruntowaną pozycję wśród instytucji kultury nie tylko w Polsce, ale i za granicą. W siódmej dekadzie działalności uchroniło dla przyszłych pokoleń dziesiątki tysięcy materialnych świadectw z dziedziny polskiego sportu i turystyki. Jest to ogromna zasługa kolejnych pokoleń pracowników oraz licznych sympatyków, przyjaciół i darczyńców (ryc. 6–9).

Ryc. 1. Budynek przy ul. Rozbrat 26, w którym dwukrotnie mieściła się siedziba Muzeum Kultury Fizycznej i Turystyki

Źródło: MSiT w Warszawie

Ryc. 2. Siedziba Muzeum KFiT na stadionie RKS „Skra” przy ul. Wawelskiej

Źródło: MSiT w Warszawie

Ryc. 3. Uroczyste otwarcie Muzeum KFiT przy ul. Wawelskiej, 1966

Źródło: MSiT w Warszawie

Ryc. 4. Podpisanie listu intencyjnego w sprawie nowej siedziby MSiT, 2004

Źródło: MSiT w Warszawie

Ryc. 5. Siedziba Muzeum Sportu i Turystyki (MSiT) w Centrum Olimpijskim
Źródło: MSiT w Warszawie

Ryc. 6. Ekspozycja stała MSiT pt. „Dzieje sportu polskiego i olimpizmu”
Źródło: MSiT w Warszawie

Ryc. 7. Ekspozycja stała MSiT pt. „Dzieje sportu polskiego i olimpizmu”
Źródło: MSiT w Warszawie

Ryc. 8. Ekspozycja stała MSiT pt. „Dzieje sportu polskiego i olimpizmu”
Źródło: MSiT w Warszawie

Ryc. 9. Ekspozycja stała MSiT pt. „Dzieje sportu polskiego i olimpizmu”

Źródło: MSiT w Warszawie

Marzena Jaworska

Muzeum Niepodległości w Warszawie / Warsaw's Independence Museum

e-mail: m.jaworska@muzn.pl

 0009-0006-8294-4516

**MAZOWIECKIE BIURO
PLANOWANIA REGIONALNEGO
W WARSZAWIE** ©

cytacja:

Jaworska M., 2024, *Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie*, MAZOWSZE Studia Regionalne, 50, Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie, Warszawa, s. 127–135, <https://www.doi.org/10.21858/msr.50.06>